

ОПШТИНА РАДОСЛАВ

ОРГАН АЛИЈАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

Број поштанског чековног рачуна 53.191 Адресирања: Кнез Михајлова 46/1	Уређивачи: АЛОЈЗИЈА ШТЕБИ ДАРИНКА СТОЈАНОВИЋ	Београд, 15 маја 1930. БРОЈ 9 и 10 — ГОДИНА XI.	Власник за А. Ж. П. МИЛИЦА ДЕДЈАЉЕР	Издања 1 и 15 у месцу. — Годинаш претплата 48 динара. За иностранство 60 динара, Примерак 2 динара
---	--	--	--	--

Ништа у свету није тако важно и у својим последицама тако значајно, као што је питање женско, управо материнства. —
Стеван Радослављевић — Бдин.

Будући грађани биће онакви, каква су нам данас деца, а деца ће нам бити онакви, какве су нам матере.

Густав Ле Бон.

Материнство и женско питање*

Судбина сваког проблема је да га такован јавно мишљење обично познаје само са његових мање важних страна. Ради тога се тако често дешава да озбиљна питања привлаче и одбијају без детаља, а не због најдубље смисла који имају у вези са целокупним животом. Такве судбине је и женско питање. Истине је да први покретачима тога питања није сависм јачно лебело пред очима зато треба да се промени положај жене, шта не ваља у односима полова и где треба да се најаче промени стање које је — бар на изглед — ваљало вековима. То нејасно повољне суштине проблема проузроковало је много дугава, погрешне закључке, од којих је овај о једнакости жене и мушкарца највише пометне, а погрешни закључци одвели су покрет на погрешне путеве. Али, све то можда бележити на рачун „дејних болести“, које мора преболети сваки покрет док не постигне јасно са знање — и путева и циља. Пред женом, која за сада пред јавношћу заступала женски покрет у најширем смислу речи, данас је ограничено од свих забуда, дугава, јер има јасну, референтно формирану, средштво такву материнство. Кад поставимо материнство за централну такву женскога питања, треба одмах да придамо и то: да феминистички покрет припада материнству такву важност као што му је припадају савремени научници, који тврде и доказују да значајна будућност културног развоја човечанства од тога, како ће оно решити женско питање у његовом најдубљем смислу, то јест како ће решити проблеме који су у вези са материнством. А 2. да он тежи томе да пројуди у свакој жени свест да је она пуновердан човек и да мора своју личност изградити тако да добије утицај специфично у њој својственом материјалној осећају у свакоме пољу, који она ради као привредна снага или на ма коме послу за културно подизање свога народа. То дакле значи да се појам материнства не односи само на физичко материнство, него и на оне манифестације материнства, које често није могуће ни мерити ни ухватити у тврде речи.

Жена као мајка има једну веома важну социјалну функцију, јер кроз њу свако дете је један социјални акт“ каже Елдс. Оно је таква истина у коју не може нико сумњати, јер сумњати у њу значило би негирати човечанство и његову будућност. На степену, на коме су данас цивилизација и култура, привреда и наука, и циљеви, којима теже све оне гране човечког духовне и душевне еманације траже неминовно подмацак, који је телесно и душевно савршено

здрав. Дobar основ за развитак тела и душе може и мора дати у највећој мери детету мајка, али зато је потребно да јој створимо такве услове живота да може рабаити децу са таквом основом и одгајати их на такав начин да не поквари добру основу. Данас је то великој већини жена немогуће. Разлога за то има много. На првом месту треба ту нагласити незнање не само жена него и мушкарца о важности расне хигијене. Затим долази отереност жене, која је веома често заједно мајка и домаћица и радница у позиву. Та отереност жене, која је нарочити знак нашега доба, и један проблем који баш после физичког интересе еколога и хигиенишара, јер је доказано да има много грана привредног рада који веома рђаво учини на генеративне способности жене. Пошто нема времена да ће жене напустити позиве ван куће, можда остати бај тај склоп — домаћица, мајка, радница у позиву — судбоносан за друштво, ако га оно неће правилно решити. Да га може правилно решити, бар у толико у колико може бити свака очева радња правила, за то се бори женски покрет. У најтежој вези са проблемом материнства је питање брака и породичног живота. После брака, у целоме културноме свету опажа се једна немилта чиненица, то је пропадање породичног живота. То пропадање се нарочито показује у томе, што се све мање и мање деце рађа.

Има још један веома важан разлог — али се којим се премолао — што опада рађање и што многе жене намерно беже од материнства, и као што тврде многи научници то баш онај део жена који је по својој конституцији и карактеру најпоспособнија за материнство. Тај разлог је у томе што је модерне жене свесна, колику одговорност ваљаје материнство, и како друштво у малој мери пружа услове, да би она могла узети на себе толику одговорност.

Противници женскога покрета намерно или ненамерно прелазе преко свих ових тежких чињеница, које данас отежавају жени њен природни позив мајке и не дају јој да одговори потпуно својим дужностима као домаћица. Преко свега тога они прелазе са категоријом захтевој: жени је место у кући. Али, они не помисле да кућа, у којој треба жена данас да ради није више ни таква оној, као што је била кад се је лагано путовало поштанским козима. Данас у доба аутомобила и аероплана, телефона и радиоа, ствар је мало другачија, и тежа, тежа ради тога што и најконсервативнија жена хоће да се користи и ужива у модерним техникама и технике и цивилизацији, и што су економске прилике настале жени на рад ван куће. Домашинство пак остало је на истом степену као што је било некад —

један глаомазан апарат, где се троши много новца за један мали ефекат. Велика већина жена само још гауми позитивне домаћине, јер је тежине њених снага концентрисано око зараде. Напредњем свих снага жена обавља посао домаћине, мајке и професионалне раднице — али сигурно је да ова њена жртва неће остати без слабих последица за њу, њену децу и породични живот. Место да би жени олакшани вршење овега склопа пожива, највише се говори о томе, да о једном способном решењу компликованог проблема, да се елиминира жена из привредног живота. Таквом решењу одупрле би се данас жене, јер оне не виде оправданог разлога да би напустиле позиве ван куће за љубав једне организације за таквом организационом животу у кући и ван ње, која би јој олакшала терете, да се онај који на економску нужду, жене хоће поживе, јер им они доносе задовољство многих тежњи, које је у њој пробудио модерни живот и њена дубока жеља за економско и социјално самостојанство.

„За трошење речи би сматрао да пишем још у данашње доба о потреби привредног рада жене. Он постоји у тако великом опсегу да имамо пре свега дужност колико жене да највише могуће да ослободимости од куће свих онемогућности од снаге са материнством и одгојем деце. Тек када бумемо овај нужни захтев данашњег времена решили, можемо приступити томе да опет повратимо жену у кућу. Али, ту кућу треба тек да саградимо, а саградити је мора мушкарци“ — тако каже Др. Хофштејтер, доцент београдског медицинског факултета у своме опшном делу „Жена која ради“.

Привредни живот највише ствара такве околности због којих данас жена нарочито у погледу захтева расне хигијене не може бити извор здравог нараштаја. Привредни рад жене — као једна апсолутна економска нужда и један поступак жене у садашњости — огромно је порастао у свима земљама за последњих двадесетлет година. Тај пораст се види од прилике на 10%. У Француској, која има највећи број жена у поживима, данас је закупног женског становништва; њој седи Финска, која има мало мање од половине свих жена у привредноме животу; затим долази Немачка са 43%, на Швајцарска, Енгле-ска, Италија и т. д. Најмањи број запослених жена има Шпанија, што познатој разлику тиме што становништво те земље савла веома мале захтеве за живот. Видимо, дакле, да један огроман део жена узима учешћа у привред-ној. Кад би се поступало по овоме примитивном рецепту да треба издвојити све жене из привредног живота, јер то није за њих примеран посао, можемо да бар приближно замислимо хаос, који би настао у целоме свету, ако би на једном нестало годишње снага из привредног рада. Многи мисле да

би се на тај начин могло решити и питање огромнога броја незапослених, који иде данас у милионе, и питање више зараде мушкарца. Не ради жене зато могуће решити ова питања, јер зато није настало због рада жене, него из свих других разлога.

Ако смо знали да материнство једна социјална функција, ми морамо неминовно тражити да се та функција обави на такав начин да друштво има што већу корист од тога. Друштво не би смело допустити да свака жена постане мајка, јер нема свака жена све физичке и психичке услове зато, као што нема ни сваки мушкарци све услове да функције оне. Реформе у томе правцу траже данас хигиеничари и траже их са пуно жаром, јер траже у првом реду да гледамо на квалитет расе. То нарочито још после рата, јер је познат факт да је рат покосио оно што је било најбоље, најотпорније у свакоме народу. Али, прилици расне хигијене остаје мртва слова, ако се у великој мери опет не придобије жена да се ералсно прихвати свога задатка као мајка. Жене, које мисле, данас најчешће страхују од материнства, јер виде како мало најаче поклања друштво њиховој материнској функцији. Истина је да има данас и таквих жена које намерно избегавају материнство због својих егзистенцијских захтева, али њихову жељу за терет, али њихову број није тако велика као што је велики број жена, које би свесно хтеле постати мајке, а боје се баш због тога што су свесне одговорности на нови живот. Те жене су, право, здраве саме будућних генерација и њима треба да створи друштво све услове, које тражи једна широкоотезана заштита материнства. Новац, утронен за то је најбоље уложен капитал свакога народа, јер му је гаранција за његов напредак.

Из историје човечанства у којима је постојале периоде, у којима је био положај жене и мајке сависм друшцији, бољи него што је данас. Без обзира на доба матриархата имамо из великих светских држава старог века доказе да о потчињености жене у извесна периода, то је кад ису биле ратничке периоде, није није није није. У старом Вавилону су имале жене исто права као што су их имали њихови супрузи и браћа. Код Египћана је био положај жене при крају њихових сјајне владавине најбољи. Жена није сматрана као својина, двојни сексуални морал није постојао, појам ванбрачног детета није био познат, чак ни за рошкенице. Француски писац Амелино каже: „Свака египћанског морала је што је први признао достојанство жене“.

У животу старих Римљана је био један век, у коме су китили кућу трудне жене цвелем, и у Атини је била кућа трудне жене неопредљиво затошчице чак за злочинца. Сликотворен сенсанског доба нам показује да је у то доба било материнство високо поштовано и идеал женске лепоте је била трудна жена.

*Одломак из предвањав одржаног 11 маја т. г. о „Материнском делу“, на Радну.

Савремена жена не тражи ни псећи ни привилегија кад у мукама носи и раба новог грађанина. Она тражи само да јој се омогући да без тразавија и брига изврши оно за шта ју је одредила природа.

Београд. Алојзија Штеби.

О жени, женском покрету и њиховим задатцима

Један од великих социјалних реформатора нашег доба, Енгелс Навесито проучавајући овознасу жену и мушкарца у свакоме погледу и утиснуо тих односа на друштвени и државни живот доноси у својим илустрацијима једна од најважнијих социјалних задатака с обзиром на феминистички покрет. У складном смо скупили из његових дела неколико цитата из „Матерински дан“ их поклањамо женама, које умету да мисле

Човечанство се може надати од културе будућности развинујемо једнаке слободе за оба елемента живота, за мушци и жене. Ширини и богатости карактер модерне цивилизације вероватно ће оно лакше остварити него што је то било могуће на уској јази на којој је била сарађена моралност старог века, и многи појави живота око нас кажу да је почео покрет у томе правцу. Али, требало је многи велики прогрес. До краја год живи материнство до краја осећања и услова за прелест, до таде не можемо тврдити да има женски елемент оном месту у животу, на које је она право.

... Скоро готово биће у будућности тако да ће жене полагати важност на то да промотре и критички прошлост мушкарца. И ако можда жена инстинктивно жели мушкарца који је издвоји се од осталошћу љубави, ипак ће веома често сумњати да ли се он могао то уметношћу потпуно упознати код просечне проститутке. Проституција и потпуна сексуална одговорност се исто тако мало слажу као што се слаже са томо одговорношћу патријархални систем брака, који је за проституцијом у многим везама. Мушкарци се издвоји у станоу да одојде једну групу жена да служи искључиво њиховим сексуалним потребама, а друга група мора у аксеви чекати да буде позвана да служи доминанским и породичним захтевима мушкарца. Да је био овај распоред у многим обзирима одличан, види се по томе да се је одржао упрокос толиком општерним утиском и поштом. Али, овај распоред је ипак могући само на извесном степену културе и извесној социјалној организацији. У једној демократској организацији друштва, која даје обема споловима у свима класама исту привредну независност и сексуалну одговорност, не може се слагати. Можда ће жене ово пронаћи пре мушкарца.

Рођење једнога детета је један социјални акт. Заједница има дужност да прими новог грађанина. Она мора тражити да је нови грађанин вредан места у њеној средини и да га уводи у ту средину један одговоран отац и једна одговорна мајка. Сексуална етика — тако каже Елен Кеј — врти се сасвим око детета.

Кад жене постану свесне моралне одговорности, добие природни односи живота опет привуку биолошку ориентацију. Материнство ће постати најсветија задатак света. Стар жене је — а не некога индивидуала или друштва — да утврди услове под којима ће бити извршено зачеће детета. Друштво има право да тражи да мушки партнер у свакоме случају призна очевину, али мора прелестити мајку главно одговорност за све околности рађања дете.

Студина човека није одређена у будућности, него у прошлости. Ако оно право посматрамо, тај је факт највитаљнији између свих виталних чиница. Свако дете и мама право да изабере своје претке. Наравно, то не значи да чинити само преко замишља, то јест преко својих родитеља. Најобавиљнија и најсветија дужност будуће оца је да изабере једну половину уробојених и наслеђених особина својег будућег детета; најобавиљнија и најсветија дужност будуће мајке је да изабере примерног супруга. Кад један другог бирати, они су изабрали све претке, сву наслеђену масу свог детета. Они су одредили звезде, које ће водити његову судбину.

Мајка је најважнији сродник детета... и у целом времену од зачећа до рађања може се постићи хигиена будућег човека само утицајем, који утиче кроз мајку на њега.

Одгој мушкарца је највећим делом у рукама мајке. Зато се у великој мери краје питање еугенике са женским питањем. Оба питања могу се решити само заједно кроз савршену културу материнства, и то материнства у потпуно физичком и психичком смислу.

Материнство на основи еугенике се преударено, јер омишља само о данима, које тражи највишу интелигенцију и најчешће особине осећања и мишљења тако да добује у њему слободан пут делатности све снаге које је скупила женскост у другом развину на путу модерне културе. Одгој дете значи заједно њихово васпитање и пошто ће учинити ширене социјалне хигијене да васпитање постоји у социјалној и деликатнији задатак као што је то био случај до сада, то ће наложити културни развистак женама и сразмерно већу одговорност.

Детету је потребна мајка, мајци дете, обављано је потребан отац, а отац потребује обое да може потпуно равнотежно и привредном постои. У социјалној и привредном постои, он је још примитивна група, једна целина и ако би је разликовали у њене индивидуалне јединице, свима би прозисо уништење.

... Постизање женског права гласа није, дајакс, крај него почетак, и имаће то позитивно значење за цело женско покрет и његов развистак. Вође женског покрета у Енглеској су се до сада свиниле задржавале на томе да постану једнаке мушкарцима и да прибаве женама њихова права и њихов рад. Али уопште речено: тежња женског покрета је била да даје исту праву захтеге жена у колико су она човека једна него што су жене. Али, тиме се развико само један део и то не бити део — тежња тога покрета. Мушкарци и жене не могу никад постати једнаки. Они су једно другоме потребни баш због своје неједнакости и ради тога је потребно да има сваки спол на формирању живота свој нарочити удео. Функција, која припада једној сполу, и која одређује његов рад, иста као што је функција мушкарца, и ако само ради тога јер су жене мајке расе. На овој тачки и само у овој инај жене неопоречну превалт над мушкарцем. Највитаљнији проблем кога мора наша цивилизација да данас решити је проблем материнства, питање које спада у еугенику, питање предлојке човечности, која би се могла најбоље прилагодити модерним условима живота. Значајити антрополог Мапоуиет радикалан борац феминизма, нагазаша фундаменталну чиницу да је „улога жене у том да рађа дете“. Али, он има и потпуно разумевање за то да „улога мушкарца не надмаива улогу жене у материнству, и да улоге материнства и њене одговорности и њеним последњама“. Уло-

га материнства тражи, по његовом мишљењу, велику меру интелигенције, много већу него што је тражи већина мушких позива.

То је јејзгро женскога покрета и потпуно позитивна веза гих циљева значи да треба да добује жене због своје способности да се уопште пуни удео на законодавству, не као апстрактна, бесполова женска бића, него као жене и у сагласности са законима њихове властите женске природе.

Нова култура жене у слободном изразу и светлости разрешеће сигурно многе ствари које су нам данас још тамне. Мојган је изразио

О неударој мајци и њеном дјетету

Са задовољством се може констатовати, да је проценат ванбрачне дјете у великој држави много мањи него у највишој броју осталих држава Европе. Али и ако проценат је биједије и незахтејне дјете и да га није моментално адармантан, треба стално имати на уму да и код нас тај проценат расте. Чини се да њихов проценат расте, тј. је могућност да њихов број постане опасан за друштво, а порогото околност да су у тој појави највише заинтересоване жене-мајке. Називае свакој феминистичкој организацији да у томе питању узвезде одлучан и енергично узвоби ово друштвено аномалију.

Питање неударе мајке и њеног дјетета ваља промотрити са колективног и индивидуалног становишта. Са првог становишта промотрено ванбрачно дјете и неударо мајка терет су друштву у хигијенском, економском и етичком погледу. Прве две појаве доволно су проучене и уважене, вјероватно зато, што им је ефекат материјални, докми презрива појам — ванбрачно дјете и неударо мајка — као тешка повреда етике не да се изразити ни губитком у новцу, енергији и времену. И ваљда зато остао је занемарен. Осим тога та се повреда тешке жене и дјетета, а не мушкарца, који ствара закон!

Ванбрачна дјеца представљају за расну хигијену, за еугенику, велики проблем. Жене дјетета мајке тако да се сва дјетета рађају са једнаким правом на живот и да ће закони за заштиту дјете, нарочито у погледу еугенике, имати тек онда правог успјеха кад буду једнаки за сву дјетета. Хигијена здравог подмлатка треба да почне много прије самог порођаја. Из статистици знамо да мајке рађају, ако су до последњег момента родиле око 300 грама лакшу дјету или рађају пре времена. По још летатинији статистици види се: жена, која се чува зајдних 10 дана прије порођаја рађа дјету 205 гр. тежју; око 300 гр. тежју, ако се чува 25 дана, а 420 гр. тежју, ако хигијенски живи 60 дана прије порођаја! Могу ли се неударе мајке доволно чувати прије порођаја? Не могу, ако се узме у обзир да се најчешће у највише неуредно послуге, раденица и т.д., које се издржавају својим радом. А и оне, које су чланови добро стојећих грађанских породица, ако ванбрачно затрудне у већини случајева избачене су из својих фамилија и препуштене саме себи. Осим законодавства, које би морало тргнути жене у радници и оцигурати потпуно лабу за извесно вријеме прије и после порођаја, требало би велики број државних домова за издржавање жена потребно вријеме прије и после порођаја, нарочито оних које немају никаквог осигурања, а таквих у најпој држави има највише. Је ли такво неоснигати и извршити рационале домове, чији је успјех сумњив, али зна да морају заштити дјете — са медицинског

мишљења да је пропадне античке културе међу остало проузроковало и то да Грци и Римљани нису могли пружити својим женама никаквих услова за развистак. Жене будућег времена ће бити обавиљатне да се не препороди само живот него и уметност и наука. Да, оне ће чак и више урадити. Оно што каже Whitman: понекад мислим да за вине сви путеви и сва средства за препород друштва пре свега од препорода. Подизања, проширења и оцања живота жене, изгледа да је добро фундирано, и ако би требало да се нешто изврши историјски покрет оправдати, он би био тиме потпуно оправдан.

Гледаш — за правилну већу дјетета интензивно препоручује један мали круг, породицу? Дјеца неударе мајке које у данашњим приликама једва стигну да се са сам порођај некуд склопе, са само већ дојене — без своје кривине — неку физичку инфериорност, а даљи услови за живот постају им све тежи. Рођи ли жена ванбрачно дјете у болници, збринуту су тамо обое за 10 до 15 дана. Мајка мора после тога тражити посао, а дјете да прелести за исхрану страним људима. Умјетна храна, недолжна вјера разлози су за велики помор ванбрачне дјете, нарочито оно код приватних лица. „Разлози за велики помор ванбрачне дјете су биолошки и социјални. У првом реду међу ванбрачном дјетом највише је првороденчади, која уопште више умире, а у другом рађају се мајка ради биједије и ве болести слабе, најважнији је разлог за велики моргалитет ванбрачне дјете одвајање мајке од њеног мајка и умјетна храна“ (Готштал).

Уме ли се у обзир неправилна храна и нега те дјете, разумљиво је да она која остане жена у погледу отпорности и вјероватности здравог развистак заоста не представљају „најређенији дио народа и државе — али та дјеца нису с ојом кривље м рођења са нормалном инфериторности, него је она последња друштвених конвенционалних лажи!“

П. Ванбрачно затрудни (не само девојка, него удовина па распуштеница) има да бира: или да роди дјете и узме на себе терет издржавања дјетинг и свет, или да избјегне свему томе — да побјачи. Како код нас смеју лекари извести абортус само из медицинских разлога, разумљиво је да мора малада и снажна жена попорва се у таквоме случају бабичи или каквој старој жени која то невресије и нестручно уини за новац. Последња је: комплицирани абортус са запаљењима, која ослабе читави организам, а нарочито порођаје органе, стерилитет, а често и смрт жене у најобилној снази. Без обзира на казну која стиже сваку жену које се савлада да артефицијално побачила и тиме повредила конституцију, онако ослабљена жена свакико једне добитак у погледу расне хигијене. А и својим се правом смјне захтевати да „психички и физички слабија“ жена у моменту природне пасивности носи одговорност терет за одговарајуће принципално о побољшању расе, док мушкарца, природни нападач, „ууцешвно и физички јачи“, законно заштити, бјежи од своје природне дужности! Домови који примају и мајку и дјете релативно су скупи (мајка и дјете стају месечно 700—800 динара). Дјете напредује док је уз мајку. Њихов заједнички порок у дому мајке да траје огромно вријеме, 3—6 месеци. Кампије се

дијете има предаје приватној нези — у нашој држави чак и без икакве контроле — јер мајка мора да зарађује. Дијете пропада, а држава губи не само утрошени новац, него и једну људску вредност. Узимати ванбрачну новорођенчад без мајке у домове поготовито је не разумно, јер је нормалније да дијете у најмодернијим уређеним домовима 15—20%, а неговање уметно храњено дијете стоји месечно 500—1000 дина. Издавање новчане помоћи трудним женама и мајкама у форми плаће и оно не раде, плус додатка за неговање дијетеа, боље је, али показује изјасне недостатке, које треба узети у обзир.

Трећа врста државне помоћи неударити мајкама и њиховој деци је увођење компликованог начина старања о деци, о чему је ваљано у толико, што показује тенденцију да је дејство и пред мајке за његово одгој потребан и мушки нагледител. То је свакако један корак ближе природном решењу овог проблема, али није логичан да прави отац дијете слободно изабере 2, 3, 4 и 5 жена, којима једна од њих да која је од њега затруднила да своје и његово дијете добија од државе плаћеног оца!

А колико трошкови настају за државу издржавањем находишта, дијечем ванбрачне деце, која су у највећини мајдости ради рањиве неге ухватила хроничне болести. И на крају одржавање поправљивости, казивиња, борба против проституције и свих осталих социјалних зана, којима су нарочито нападнута на несретна деца, представљају за савремену државу не мале издатке.

Је ли рационално теретити државу издатима за заштиту неударе мајке и њеног дијета, кад је сама природа дава о с њ о в б р а к а у којему отац има одговорност, а мајка која је од њега затруднила и дијете, које је он зачео?

III.

Колико су год закони за неудару мајку и њено дијете страшни, још је страшније „јавно мишљење“. Хоћемо ли да поправимо, измјенимо, т. ј. ефикаснo пресудимо положај неударе мајке и њеног дијета ми треба да окретоно прегрешје „јавног мишљења“ против мушкарца, који не врше своје природне дужности. Може ли се замислити строгајница неправда: ако дрвојка, удовица, распуштеница за трудни и роди, жогосани су за њо живи отац и дијете, ако побаци дијете и чини чедоморство, казњива се робом до пет година, док се за она дјетињег и не пита, него је по извесним законима чак и немогуће дознати за њега!

Да ли је дужност мушкарца водити рачуна о томе породу, данас више не би требало сумњати. Ко-

лико су јаки елементарни инстинкти и дужност одређати индивидуални оргинаам, толико су јаки инстинкти и дужност за одржавање врсте. Мушкарци мисле да је за одржавање врсте са њихове стране довољан тренутан допринос. Створили су законе према томе схваћању, а ти су закони довели браку и породницу до данашње кризе; створили су од брака трговинско предузеће или базу за репрезентацију, а у најчешћим случајима устанува за егониично живиане.

У неким модерним законодавствима (н. пр. Норвешка, Финска) види се тенденција да се јаким и тешким обавезама са стране мушкарца према његовој невенчајној жени и њеном дијету органичној неудару мајку и њено дијете отварањем нарочитих домова итд. држава ипак заштитије само не одговорност; заправо лако мислено ст мушкарца, јер њим дозвољава да — и ако је већ рођено ванбрачно дијете — они без пристанка невенчане жене склапују брак са којом другом женом, и тропак за издржавање невенчане жене и дијета репутацију држави. А држава, издавајући велике своте за чување физичког здравља ванбрачне деце, олет од њих ствара социјалне типове, јер им у младости немоје нарочите законе, који их у друштву понижавају.

Међу модерним уређеним државама чине у томе погледу изузетак четри државе: Сјед. држава, Швајцарска, Немачка и држава Massachusetts која је већ годинама 1913. донела закон „да отац има обавезе према ванбрачном као и према нарочном дијету“.

Све наведене неправде нису нанесене појединој неударој мајци и њеном дијету, него читавом људском друштву, које три морално и материјално и живи у нестности: без плање положеј ванбрачног дијета и неударе мајке, али их одвајајући од брачних дијета и у дате мајке, сматрајући их индивидуално неке врсте за које треба изричито законодавство. Ради ових неправди у првом реду позване су мајке са својим способностима материнског просуђивања доносити своје законе, који ће довести до нестане појма неударе мајке и ванбрачног дијета. Свако новорођенче безвољно је биће, и свака жена која роди дијете је мајка, била удата или неударта, а нарочите законе за малу децу треба створити и применити да она занемару своје дијете. А за сваког мушкарца за којег се докаже (а докази ће наравно бити увијек релеативни и учиниће се и много неправда мушкарцима док се у њима не развије свијест да се не

одрекну жене и дијета) да је отац дијета треба да се створи кривични законик, ако у периоду у којем га је природа одредила за чувања мајке и дијета бежи од своје дужности.

IV.

Категорисања дјеце у брачну и небрачну нестале онда кад се браку поварају, а његово природно значење, да стварајући новог човека муж и жена имају дужност према њему, једно према другоме, а сведоје према човјечанству. Ово је етика и посвета брака из којег се може очекивати здравији и срећнији нараштај. Или зар су етички бракови у којима муж и жена, вјенчани у цркви и од цивилне власти задовољавају само своје иниске страсти? И зар је право да грађански и црквени закони штите намерине стерилан брак, у којем жена своју материнску љубав и материјална средства распиље на животине, а муж ствара ванбрачну децу за коју се не брине, док толико ванбрачне деце гладује у храном и родитељском љубави? Зар су такве весте за душевно и телесно здравље људског друштва мење опасне од становништва да породницу сачињавају вјенчани или невенчани брачни друг, брачна, ванбрачна или усвојена дјеца?

Жене цијепог свијета, а поготовито жене наше државе треба сваког приликом да траже укладне називне мајке, брачну и ванбрачну децу, и свих последица које ради таквог развртавања у законима настају. Ако ли жене да докажу неминовну потребу њихове сарадње за срећнију будућност човјечанства, морају да заузму ово једино праведно становиште, јер само оно може довести до свесне жене-мајке и гарантује укладне једне велике друштвене неправде. Сарајево. Др. Живоновић Мања

Мајки!

Прва реч, коју тепајући са напрезањем изговорим, бејаше твоје име. Кад осетих прву дејство радост и олет се споменух тебе, дозивах те слатким именом: „мајко“ да са мном заједно уживах у срећи мојој. Кад осетих први дејтњи бој и олет тебе позвах, мајко, да ми га олакшаш.

Има ли шта слађе и миљје, него што ти ја мајко?

Плуна су уста речи „мајка“. Мекано је крило материно, огромна је љубав материно. О белин српотиан су оми, којима је оми чврстајења. А за који је не упознаше. Ко је не упозна неће никада познати љубави, јер једина искрена, трајна, ничим материјалним невензана је љубав материно. Она се не може ничим упо-

редити. Шта је љубав жене према мужу, естре према брату, према оној синову љубави, коју мајка осећа за чедо своје! Она се не може описати, она се може само осетити. Мајка је само способна, да тако сино, несесночно љуби, јер она је сама љубав.

О, како се радо сећам свога лепог живота, које бејаше богато, пребогато материнском љубављу! Ја је уживах пуну, ни с братом ни сестром дељено. Она бејаше неограничена, дубока. О, моја мила мајко, како да ти се одужим, чиме да ти је узвратим! Ми деца не умемо да љубимо тако дубоко и несесночно, како, што си ти умела да љубиш. Чиме да ти је узвратим? Не, ја то немам у стану, ја могу једино да те љубим љубављу захвалног дијета и да ти дам обећање, које знам да ће ти бити најважна награда за твоју љубав: „Мајко, како си ти мене умела, тако ћу и ја умети да љубим своју децу, кад их будем имала. У међу исто тако, као што си ти сада са млади живот посветила мени јединој, од поветним њима. Ја велим, мајко, њим, јер ја у мајко своју материнску љубав делим на више њих. Знам, мајко, да сам те у најнејачијим часовима твога милуваня, урониле главе у твоје драго меко крило у шали прекоревала, што ми ниси родила батуну сеју! Али, опрости ми, моја драга мајко, да сам то само у шали говорила, ја знам, да у томе нема твоје руке кривње. Ја поштујем твој бој, који си поднела, док сам ја угледала свет. С побожношћу сам ја удево слушала, кад си ми причала о тим часовима, када је твој живот отаца, још у цвету младости био у смртној опасности због мене, када си и тата и ја са мном живели само на тебе, а мало се брижили о мени, да ли ја остати у животи. Да, мајко, велики је бој твој бој док си се стекла, па ваљда отац долази и ова велика љубав, коју осећаш према мени.

На сваком кораку си ми дала јасне доказе своје огромне љубави, мајко моја мила! Од најранијег детињства она теби давала мило. Срећна сам, мајко, што сам у близини твојој, што могу да осетим потпуно ту твоју снажну љубав.

Колико си само патила, док си ме још као дете послала далеко од себе, али и олет само из велике љубави према мени, да својим радом осетим сам себи егзистенцију и самостојаност! Велико је било твоје одрицање, то сам отац и ако врам млада осећала. Са већном си мајко, слала у свет огрезо у кал и блато, али срећна си мајко, на пут крестости и чисти довела ме је и увек ми је водила била твоја светла љубав мајко!

Нећу никада заборавити оне моменате мајко, које сам проводила у твојм крилу, вртити ти се за пре мене бојиних и укркиних празника, да се напојим твоје љубави. Никада нећу заборавити оне часове,

Десанка Максимовић.

Исповест

Нисам, Мајко, више девојчица кротка кроку ме на колени своем ти одижа; кроз луду живот таму грехова протка. Нисам, мајко, увек твоја девојка тиха.

Као коров, велим, где вино несесано сред срца мојега жуљкуе путопојно; и мени само то што ми је тобом дано: изабати душа зло као муљ воде пољвне.

Срећу срца твоје од Бога мени тужи, ми си, мајко, за мене у самои сновала; а бол сад, видиш, за мене има дражи и најсигурнији ходим ивицом провала.

Несесно сам прешла лалекне и светле меје које ми је опрала, мајко, твоја ружа; тако несескуе тине оставе шуме смеје, што расту око завичајних лука.

Моје карактеру оскудевала је само љубав, а ја сам казао све; не сам лишен радом срећу своје мајке. Ж. К. Русо.

По дејствителу се познаје човек, као по љубави дан.

Kipling Rudyard:

Марија, припошњика жен.

Z yvask besedo, ki jo rečes, trdiš, da si moja. A zapuščaš me; kako le moreš mesto da nosiš mojo sramoto z menoj. Slisim! To te ne briga. Bil si samo bolj surov od surovih. Sovrazim te, kakor tu stojš in se režiš... O Bog, kako te ljubim.

Prijetno je bilo, dokler je trajalo. Minulo je. Iztrgalj stec in reci: Z Bogom, moj dragi. Kaj če tvoje slo (Marija, poslušaj je). Ko je tvoja mati vedela vse.

To ni lažni alarm ki izbristi tvojo šalo. Samo trpljenje da si mi. Izgubljena, uničena sem. In sedaj hočeš proč? Odnajas? Z drugo lahkoverčico? O, tvoje srece! Nimaš ga..... O Bog, kako te ljubim.

Kadar se moč naveliča, nič ga ne veže, Karolki je prisegel, kakor da nikdar ni bilo. Kaj pomaga, da prosiš Boga, naj ga kaznuje? (Marija, poslušaj je), ko so vsi drugi kakor on?

Kaj naj počnem, jaz in — ono? Res, semintne sem se paldajšala z moškimi, ali ta — ti! Boga pomagaj, kaj reši! Sedaj naj se skrivam, ker si ti podlež skoz in skoz... O Bog, kako ti ljubim.

Daj njim karkoli, ti ne dobiš nič. Izbudni ne moreš, ne polubiš zbudni z življenjem. Pot, po katerem te vodi, ne vodi dvakrat nikogar. (Marija, poslušaj je), tvoј koj prišel je prekranjo.

Ti hočeš biti pošten v menoj? In če te žrtini pri besed? Stradali bomo in umri — ti praviš morda — ali to je gotovo, in ti praviš morda — lme samo hotimo, nič drugega, papir, da ga pokazem, ch, nečest postati vlačuga... O Bog, kako te ljubim.

Vse besede sedaj, kaj pomagajo (Marija, poslušaj je). Ko je tvoja mati vedela vse, Zaspil na njegovih objubah, prebudi se s tvoјimi brigami. (Marija, poslušaj je), njegova ladja jutri odpluje.

које си пробдела nada мном посматрајући ме у сну, љубови моје витине и милајућу моје лице својим нежним погледом. О, мајко моја, ја сам те осећала поред себе, осећала сам твоју љубав и кроз полуживотне греганаје поспиратла своје душе раскинуо у твојим снама, мајко, историског сам плакала, мила мајко, и ја, плакала сам од радости, што те имам.

Што сам већа и старија све ми изгледа, да је и твоја љубав јача и снажнија. Кад не чујеш неколико дана за мене колика је само твоја брига! Колико ли си ме само пута изнадила својим постанем не обзирнући се на време и уздаснуто, само да ме видиш и да се увериш да сам здрав.

Ти си оставао једна, она моја добра и брижна мајка. Али, ја сам према теби понекад необазрива, издajem ти бриге чешће својим љубавима и замишљеношћу. — Ти би још увек желела, да ме видиш безбрижну кад некад, док сам била девојка. Али је ова промена оправдана и потребна, јер се ближи време, кад ћу се и ја, прерити велике дужности, коју си и ти пре 23 године на себе примила ступивши у брак и давши мени живот. Ја сам у времену, кад ми је потребно спремити се за те велике и свете дужности.

Али, мајко, не бој се, ништа, ни то тебе удаљити од тебе, ни те увек оставити најближа срцу мому. Нико неће заузети твоје место, нико неће делити љубави моје према теби, она је недељива, она само теби припада, јер велика и јака је љубав према драгом, веренику и мужу, али нема јаче љубави од оне, која веће мајку и дете чени.

Бава Јука. Д. П.

John W. Hills,

члан Парламента

Важност сарадње жена у локалним администрацијам у Великој Британији

Има већ дуже времена како жене сарађују у локалној администрацији у Великој Британији. Данас већ тако велики број седеи у одборима, да нам је то престао бити необично. Учесће жена у административној управи постојало је интегрално од највећ позитивног система; на основу учествовања жена још неколико година, кад би оне саопштилe из тога рада. Желим овде да погорим о раду жена у административној управи, и о резултатима тога њиховог рада како у погледу на рад жена уопште, тако и у погледу саме управе.

Често се чује да би жене требале да сарађују нарочито у раду који се односи на поделу помоћи, здравствену, материјалну, заштитну дедице. И ако је оно непобитно, ише у потпуности тачно у оном смислу, у коме се често то каже, Заборавља се обично да жене имају нарочито практичног смисла. Зато што оне теже да заокуче тачне резонаванје и у блажем смислу, то не знају су оне у свим специјалним пичињим, сентименталне да им недостаје урватљивости у карактеру. Оне су се често показале способне, чак и спосибије од мушкарца, да открију варалуду и крађу. Жене су успеле да тако дивно доприне развиту наше хигијенске организације баш зато, што имају често „женске“ особине. Иве је потпуно верују да рад жена није ништа друго, да једна врста проширене породичне службе. А далеко је од тога да то буде стварно.

Ово ме наводи да говорим и о једној другој узлози жена. Када су жене после дуже борбе ушле у општинске одборе, све су их жене сматрале за своје нарочите представнице, ма да су оне биле изабране баш мушкарцима гласовима. Оне су, дакле, биле представнице тежњих жена, које су тада биле врло

мало у могућности да испоље своје мишљење. То је имало нарочити значај, а оно што је било још од веће важности, то је што су жене учиниле да се испољи и осети вредност женских погледа у свим пичињам, а да се само за општиничар проблем, како што је то напред речено. Жене су показале изненађеном свету, да оне имају способност, које им се до тада нису признавале. Исто је тако чудно веровати да је ди у породица интересује жене, као што би било чудно веровати да сви мушкарци могу појати Наполеон. Активност жене припремају је развук, који се оствети у последерном животу, и ставила је основу за законско издјачнавање мушкарца и жене. Можда је њихов највећи успех баш у тој промени старих гледишта. Жене су постале гђанке, и ако су остале мајке породица. Реформаторска струга би се сигурно развила у породица, да жене нису учествовале у административној управи, али недостатак таквог „честовна, њихово резонавање и осећање, неминовно је би много недовољало револуцији. Пријем њихова стања био је олакшан њиховим учествовањем у раду, и лакше је било на миран начин смањити број оних, који су се још колебали.

Напоследку, какав је ефекат ове промене учинила на жене? Какав је ефекат учинила на државу? Рад у мањим локалним управама припремио је жену за велике националне одговорности; учинио је још више, он је проширио њихово познавање, дао им је уравниојности и ојачао реалини смисао стварности живота, који се добија употребом власти.

За нас у Великој Британији у будућности ће жене бирати бити у већини, и то је веома важно. Будућност наше земље зависи од жена, што није никда било случај ни код једног народа. То је очевидно, то идео свет зна, али не схватају да је јасно додуше резултате учешћа жене у сарадњи у локалним администрацијам управама. Када су жене ступиле у општинске управе и у окружне самоуправе, оне тада још нису имале право гласа за парламентар, нису још могле добити диплому оксфордског и кембричког универзитета, правни побијачи јасно додуше изразили, бијачно право их је потпуно тачно, и често оне нису могле постати ни глуми своје рођење. Све те неједнакости биле су уништене. Али, што год је која установа датирала из старијих времена, теже ју је било уклониити. Нови универзитети су издвали женама дипломе још мније пре оксфордског и кембричког универзитета; жене су имале право да иду у парламент, но што су постигле је једнакост у старом брачном праву. Али, оно што желим овде да нагласим, то је да је солидарност њихове сарадње у раду локалних административних самоуправа успела да оствари ову светску промену. А сигурно је да би се оне могле појати и без тога остварити, али скроман рад жене у локалним административним управама припремио је пут томе, што је постало преовлађујућа карактеристика поратних друштва — издјачнавање полова.

Шта ће над донети будућност? Не желим да чиним предвиђања. Disraeli је рекао: од свих заблуда, пророчанство је највеће! Нећу да се упуштам. Али, да се надали и верујим, да ће се предати женам са поделом проблема на питање мушко и питање женско. Не верујем да ли у истини та подела постоји. Жене као и људи, биле су у прошлости и биће у будућности реформатори и реакционари, идеалисти и реалисте, конзервативни и револуционари, на левини и на десницима. Неће бити разлике међу њима кад потпуно достигају исто што и мушкарци. Оне се нећито развијају од мушкарца; цивилизација

и прогрес не смањује, већ на против повећава већито у разлику. Али та разлика у политички не постоји. У тој сфери они су потпуно једнаки и ако у суштини оне разликују. Оба пола морају сарађивати у управи земље; она државна која се оснава само на један пол, постаје све сиромашна. Демократија не сме бити искључиво поље мушкарца.

Поклон једне жене

У последњем броју часописа Deutsche Zeitschrift für Wohlfahrtspflege“ реферисе Др. Али Саломон о америчкој установи „Commonwealth Fund“. Ова установа основана је године 1918 и располаже капиталом од 38 милиона долара које је дала је данас у сврху „да спасе доброту човечанства“. Приходи ове задужнице употребљавају се за заштиту деце, за заштату здравља и просвете. У сврху заштите дедице основана је ова задужница установе, које се зову „Child Guidance Clinics“ (клинике за вођење дедице). Суштина ових установа је у томе да пружа савете за васпитање, који базирају на једном добро промишљеном систему сарадње учитеља, лекара, психијатра, психолога и социјалних радника. Задужбина издаје такође књиге у којима објављује резултате испитивања ових клиника и резултате рада такозваних „Visiting teachers“ (учитељко-посетница). Многе од ових књига употребљавају се као уџбеници на 125 универзитета и у стручним школама.

Први матерински поклон једне жене.

Белешке

Библиотека „Дружења Универзитетски Образованих Жена“. — Недавно је изашла из штампе као прва свеска Библиотеке У. О. У. К. „Брошура г-ђе Паулине Леба-Алберта“ (Радови универзитетског образованих жена). Ова конференција председнице Дружења У. О. У. К. — одржана на оснивачкој скупштини удружења, децембра 1927. — представља врло документовано израђену студију о напорима у почетку николовања наше жене дедице.

Књига је у продаји, цена три динара.

Цео приход је намењен двомесечног бањавње једне чланице У. О. У. К. у Женеви ради проучавања рада Друштва Народа, перманентне изложбе педагошке књижевности, као и просветних и васпитних институција у Швајцарској.

Прве жене помоћни референти у Министарству Просвете. — Ових референти су наименоване за помоћне референти у Министарству Просвете и две жене: г-ђа Даница Дачић и г-ђица Јелена Јанковић. Оне су прве жене референти у Министарству Просвете, и ми са задовољством то бежежимо.

Турске жене добине право гласа. — Турски парламентарни поветел је законски одлучио предвиђајући право гласа жена за општине. Народној женски савез турске жене одржао је ради тога више конференција у Цариграду и Ангири, на којима је расправљано о свом законском надрцу. Такође спрема велике манифестације да би занитересовало што шире масе жена за својом. Жене шалу великом реформатору турског народа, Кемзл Пашини, одушевљене честитке, што у истини великопозетице води изрод ка бољој будућности. — Велики број турских жена свршило је првине науке и оне сада траже да им се да на основу дипломе знање судија и места у правној служби. Ничијом комисијом законствено правде проучава њихове захтеве.

Жене у Шпанији добиће право гласа. — Грофиња Морелса, председница Народног женског савеза

у Шпанији добила је писмо председника владе генерала Беренгера, у коме јој јавља да је његова влада спремна да осигура женско изабрање утицајом позитивног живота. За идне изборе, који ће бити вероватно на јесен, добиће жене већ активно и пасивно право гласа.

Први пут у политичкој историји..... — У суботу, 12 априла био је потписан у Хагу закључени протокол интернационалне конференције за кодификацију закона. Тај протокол су потписале и жене, које су биле на конференцији као изванпринци ванчинци делегати. Између жена је прва потписала госпођа Др. Лидер, члан немачког парламента. 12 априла биће датум историјске важности за политички живот жена.

Интересантни догађаји из живота жена. — Немачка гђа Маргарита Фучсбајн је постигла рекорд за летене време, што се подига са својим леталом у висину 4900 метара. Тим полетом тукала је Пољака Звирка, који је постигао висину 4004 метара. Тај рекорд важи за два летаца. — Еглескиња Бети Б. ала феур је први женски произвођач летећих авиона. Она је основала друштво „Betty Balkin Pictures Ltd.“, које је и потпуно финансирана.

Агнес Брантинг. — У Штохолму је умрла у 68 години Агнес Брантинг, која је била интернационални ауторитет на пољу црквене уметности. Године 1904 основала је атеље „Литература за црквену уметност“ и године 1919 издужбје Песнице за одржавање црквених текства. Пре рата изашла је изана књига, у којој је описала знатно одело краљице Маргарите, које се чува у катедрали у Упсали.

Кино и омладина. — Комисија за заштиту дедице при Друштву Народног просвете на својој седници о кини и омладини. Директор де Фе о, који стоји на челу интернационалног кино-завода у Риму дао је реферат на основу једне општине анкете. Он је распослао у 350.000 примерака питања школама, уредима итд. у разним земљама и добио је 34.000 одговора. На основи добијених одговора, директор де Фе о, дедица и омладина не показују нарочити интерес за филмове, који су нарочито спремљени за њих. Омладина тражи да из филма учи да се заједно и забавља. А ако показује филм јаку тенденцу да даје поуке, има омладина осећај да јој се даје нешто што је сувише одовојо на правду кини. То је замери, а не привлачи. Омладина жељи да гледа исте филмове као што их гледају старији. Зато треба да се развије филмска индустрија у томе правцу, да су филмови исто толико привлачни за омладину као за одрасле. Директор де Фе о је мишљења да би морали сарађивати приликом филмова психолози, уметници и индустријалци, који им помагале у појединим државама културне организације, а сви би били удружени у Интернационалном филмском заводу и радили по његовим упуштвима.

— Општински избори у Румунији. — На последњим општинским изборима у Румунији (као што смо већ доносили у нашем листу), румунске жене су иступиле веома енергично и у великом броју. Резултат њиховог иступања је сада одржан само у томе што су три жене изабране за чланове Букурешке Општине, међу њима председница феминистичких друштва г-ђа Ресданкуеску Јелена, која је изабрана у једној мањкој варијанти, а у једноме седлу су изабрани жене за председнице општине. И ако на први поглед може изгледати да успех румунских жена није био еклатантан, када се узме у обзир да су ове три избори на којима жене учествују у Румунији — огромне предрасуде против којих су се жевале могле бити, — морамо се радувати овом успеху наших сусеткиња.